

Juryrapport

Riet de Jong-Goossens heeft met haar vertalingen uit het Zuid-Afrikaans een groot deel van de Afrikaanstalige literatuur voor het Nederlandse publiek ontsloten. In ruim twintig jaar heeft zij tientallen boeken vertaald van schrijvers als Etienne van Heerden, Louis Kruger, Marlene van Niekerk, A.F.M. Scholtz, Koos Prinsloo, Riana Scheepers, Dan Sleigh, Karel Schoeman, Marita van der Vyver en Ingrid Winterbach. Daarnaast zette zij zich op veel andere manieren in voor de Zuid-Afrikaanse literatuur, onder meer als redactielid van het *Maandblad Zuid-Afrika*, als recensente en als medewerkster aan bijeenkomsten over Zuid-Afrikaanse literatuur. Uit haar vertalingen blijkt dat zij een gedreven vertaalster is, die de brontekst uiterst grondig bestudeert en onvermoeibaar zoekt naar de beste manier om deze in de doeltekst om te zetten.

Voordat Riet de Jong-Goossens zich in het Zuid-Afrikaans verdiepte, studeerde zij Franse taal en letterkunde en algemene literatuurwetenschappen, en tijdens deze studie richtte zij zich speciaal op de theorie en de praktijk van het literair vertalen. Dat heeft haar een brede basis gegeven voor haar werk als literair vertaalster Zuid-Afrikaans, een taal waarvan ze blijkens uitspraken in interviews de schoonheid en de diepte enorm bewondert; een taal ook die bedrieglijk veel op het Nederlands lijkt, wat voor een vertaler een bijzonder probleem is.

‘Afrikaans is moeilijker om te vertalen dan Frans,’ heeft zij eens gezegd, ‘want daar weet je tenminste wat er staat. De contrasten tussen de eigen en de vreemde taal worden een steunpilaar. Als Nederlander vind je bij het Afrikaans echter geen enkele steunpilaar, wel stuit je af en toe op drijfzand.’ Behalve aan de bedrieglijke gelijkens denkt ze daarbij ook aan de vele andere talen die het Zuid-Afrikaans hebben beïnvloed. ‘Het is bij uitstek een taal van integratie en adoptie, te gelaagd en te bloemrijk om rechtlijnig te benaderen.’ Want hoewel gebaseerd op de taal van de oude Hollandse immigranten, kent het Zuid-Afrikaans talloze woorden, uitdrukkingen en taalstructuren die afkomstig zijn uit bijvoorbeeld het Engels, het Maleis, het Khol of het Zulu. Bovendien bestaat er geen uniform Afrikaans en is de taal van de mensen op de Kaapse vlakte heel anders dan die van de blanke stedelijke middenklasse.

Als vertaler dien je dus vooral heel veel te lezen, het land regelmatig te bezoeken, goede eigen instincten te ontwikkelen en intensief contact te onderhouden met de auteurs wier werk je vertaalt. En dat is precies wat Riet de Jong-Goossens allemaal heeft gedaan. Met name in het laatste gaat zij heel ver. Zo had zij haar auteur Koos Prinsloo zo goed leren kennen dat ze samen met zijn vrienden aan zijn sterfbed zat toen hij op 36-jarige leeftijd aan aids overleed; zo heeft zij tijdens het vertalen van *Agaat* van Marlene van Niekerk dagenlang in Stellenbosch met de schrijfster gewerkt aan alle punten waarop zij nog uitleg nodig had en bezocht ze de plekken waar het verhaal zich afspeelt.

Als we het oeuvre van Riet de Jong-Goossens bekijken, valt op dat er tussen de werken die zij vertaalde grote verschillen zijn in inhoud, taal, stijl en register. Riet de Jong moest recht doen aan zulke uiteenlopende zaken als de orale vertelstijl van

A.H.M. Scholtz in *Vatmaar*; aan de verbale krachttoer in Ingrid Winterbachs *Die boek van toeval en toeverlaat* (over de makers van een woordenboek van archaische woorden) en aan de taal van personages uit de Boerenoorlog in *Niggie* van dezelfde schrijfster; aan het jargon van de homo-scene en de agressieve beschrijvingen van seks en geweld in het werk van Prinsloo; aan de streektaal van een afgelegen plattelandsgebied in de boeken van Riana Scheepers; aan de terminologie van gebruiken aan de Kaap in de 17de eeuw in *Stemmen uit zee* van Dan Sleigh; aan de taal van ‘bergies’ (zwerwers) bij de Tafelberg in *Een ander ik* van Dido; aan de platte maar briljante dialogen in de tragikomische roman *Triomf* van Marlene van Niekerk (vertaald in samenwerking met Robert Dorsman). Steeds weer lukt het deze vertaalster de authentieke toon te treffen en van deze vaak opvallend moeilijke boeken prachtige Nederlandse teksten te maken.

Veruit het moeilijkste boek dat Riet de Jong-Goossens in haar lange carrière heeft vertaald is *Agaat* van Marlene van Niekerk, verschenen in 2006. Zowel op het niveau van de plot als op dat van de taal is dit boek zo rijk en veelzijdig dat het onmogelijk vertaald had kunnen worden door een vertaler met minder ervaring dan Riet de Jong-Goossens.

Het boek speelt zich af in de Kaapprovincie, op de ‘plaas’ (boerderij) Grootmoedersdrift, waar de witte ‘madam’ Milla, door een spierziekte verlamd en niet meer tot spreken in staat, volkomen afhankelijk van haar zorgzame én wraakzuchtige zwarte huishoudster Agaat, op haar dood ligt te wachten.

Vier verschillende vertelperspectieven wisselen elkaar af: observaties en gedachten van de stervende Milla; flashbacks waarin een kritische stem Milla toespreekt; korte fragmenten in een elegische stroom zonder conventionele syntaxis of leestekens, met veel alliteraties, binnenrijm en herhalingen; delen van Milla’s oude dagboeken in een soort telegramstijl, voorgelezen door Agaat. Al deze stemmen, die veelal sterk afwijken van het ‘standaard Afrikaans’, hebben hun eigen stijl, ritme, terminologie en tijdvorm.

Met talloze creatieve oplossingen is Riet de Jong-Goossens erin geslaagd deze vier stemmen ook in het Nederlands zeer verschillend en stuk voor stuk overtuigend te laten klinken. Ook verdient zij alle lof voor de goede equivalenten die zij vond voor de overal door het boek verspreide proeven van Bijbelse taal en kinderliedjes, en voor de overstelpende hoeveelheid referenties (naar Zuid-Afrikaanse boerderijmethoden, dieren, insecten, planten, muziek, kunst, medische en verpleegkundige zaken, folklore en volksliedjes, borduurwerk, politiek, cartografie, geologie, filosofie – en dat alles met elkaar verweven).

Marlene van Niekerk zelf noemt de vertaling van *Agaat* ‘uitnemend’; zij heeft de vertaalster in het openbaar bedankt voor de ‘uiterst leerzame samenwerking’ en voor het inzicht dat vertalen ‘meer [is] dan een zoektocht naar equivalenties of een onderhandeling tussen talen: het is een onderhandeling tussen hele culturen’.

Op grond van die buitengewoon geslaagde onderhandeling tussen de Zuid-Afrikaanse en de Nederlandse cultuur heeft de unanieme jury van de Martinus Nijhoffprijs het bestuur van het Prins Bernhard Cultuurfonds aanbevolen Riet de Jong-Goossens de Martinus Nijhoffprijs 2010 toe te kennen.

De jury:

Ria van Hengel,

Ton Hoenselaars,

Linda Pennings,

Annelies Schulte Nordholt,

Willem Weststeijn (voorzitter)